

## Vpliv ruske revolucije na ruski jezik.

V burnih časih svetovne vojne, zlasti pa silnih notrajnih socialno-političnih potresov, da celo krute državljanske vojne, se je tudi v Rusiji, vkljub njeni »široki naravi in »menemu »ničevje« (»nič ne del) redko kdaj moški čutili vpliv novih razmer, ki so precej v živo posegle v življenske interese skoro vsakogar. V takih časih pride duševne stanje večine ljudi nehoté iz ravnoteže, kar se izlije na ta ali oni način v dejanjih in besedah. Posebno zadnje reagiranje je kaj lelo mogoče, pa je umevno, da se dalekosežen življenjski prevrat mora projaviti tudi v jeziku ter vsiliti v njem najraznovrstnejša čustva, faktučna opazovanja in novonastale jezikovne potrebe. V formalnem pogledu se godi to predvsem na polju besednih tvorb in premembe pomenov. Gramatična struktura jezika, obseg in raba oblik ter sintaktična ustroj misli, torej to kar imenujemo v ozkem zmislu besede duh jezika, so temu najmoj manj podvrženi. Zato je sicer mogoče govoriti o jeziku revolucije, prefrano pa bi bilo razpravljati o »revoluciji jezika«, kakor se je to poizkusilo v eni iz več razprav, posvečenih v ruskem in drugih jezikih novim besednim tvorbam v ruščini za časa vojne in revolucije (gl. o njih na koncu). Nepravilne sestavljenke kakor »sladkocija« (v trgovskem jeziku) ali kriva raba besedne tvorbe kakor »obvir« damstaja, »detskaja in »matilkovalja« (napis na neki trgovini v Moskvi) i. pod. nam ne dajo za to še pravice. Pač pa se zrcali že v dosedaj od različnih strani nabranem slovarnem gradivu marsikatera karakteristična črta iz življenja, ki lepo osvetljuje razvoj in značaj razmer ter je živa priča o obdobju, obdobju nikakor ne vredne dobe. Pri tem se pri vsej tragiki, ki jo je pouzročila, jasno kaže tudi ruska stara narodno psihološka črta, nagujenje k humorju.

Početek ruskih socialno - političnih potresov in tedaj tudi novih jezikovnih tvorb sega nazaj že v dobo po rusko-japonski vojski, t. i. ok. l. 1905. Na kongresu socialno-demokratske stranke l. 1903 je dal rezultat nekega glasovanja povod, da sta se iz tedanje večine in manjšine (ruski boljšinstvo in menjšinstvo) razvili dve frakciji, id so ju imenovali najprej s tujim sufiksom boljšinstvite in menjšinstvite, končno pa boljševite in menševike, s čimer se je ob enem družil in pojem obsega zahtev socialističnega programa. Prvi so namreč težili po vdeistitvi nekega socialno maksimalnega programa ter so nazivali svoje nasprotnike menševike tudi »vostiste, t. j. »gibačce se v repu (hvost) novih dogodiljav. Obilna vporaba strojnih pušk pri moskovski vstaji decembra l. 1905, je ta žalostni morilni stroj tako populariziral, da je l. 1906. umetnik Šebunjev izdal ilustriran časopis Pulemet (strojna puška). Največji razmah pa so dobile novovrstne jezikovne tvorbe, izpremembe pomena in izposojenke iz zapadnoevropskih jezikov za časa revolucije in boljševiške nadvlade. Na najžalostnejšo sliko obupnih socialnih razmer, bežanja in umiranja gladi, kaže besedna tvorba »rjevun od rjevati« (glasno se jokati, tuliti). S to besedo so se označevali oni ubogi otroci, ki so jih svoji zastupili po cestah

in ki so glasno tulili od glada. Čut za dostojnost v izraževanju se je skoro popolnoma izgubil, duševnost je splošno silno pucurovela. Prefrane pridenje se je izogibala ruska literatura že prej, kreplih izrazov se je mogel vstrahšiti kak M. Gorolj ali tudi L. Andrejev. i. dr. Vendar je to zašlo sedaj daleč preko prejšnjih mej. Navadna psovka je postala povsem običajna in pismeno mogoča. V boljševiških proklamacijah in časnikih se stalno nahaja za neboljševiške belogvardejskaja svoloč (belogard-na sodrğa) ali tudi vsi (uši) mesto belogvardejc. Češkoslovaške legionarje so nazivali čelo-sobake (čelo-psii), kjer je bilo v mislih Čehoslovaki. Evemistično zakrižje se je pisalo »po božje materji za znano grdo rusko psovko. Nevarjetno mnogo se je razvilo baš v boljševiških krogih sinonimov za pojem ubivanja in kar je s tem v zvezi. S to dvomljivo pridobitvijo jezik sam najbolje odseva vs nečlovečnost boljševiške revolucije ter bo ostal za vedno glasen in jasen ter nezbrisen dokument do zverstva dolgašjicega cinizma boljševiških oblastodržcev. Najtrdosrdnejše izmed njih nasprotniki niso zato zastopali imenovali tverdokamenje (prim. Beloka menaja za Moskva). Tudi v belih armadah so opisoval pojem »ubitje« v več izrazi kakor »ugrobiti« ali »vpsati« ali »vnesti v rashed (zapisati med strope), toda boljševiških izrazov za to je nepopravno več in so po večini etično povsem drugače značaja; vmes nahajamo tudi lokalno pobavane nianse. Z najbolj razbljenimi boljševiški izrazi se pravi »ubitje« i. pod.: »razmjenjati čelnu« ali čilnu« (po vdeistvovanju ČK, t. i. črezvčajno »mislje ali črezvčajke«, postaviti k »čilni«, »opravit« v štab Duhonina (prim. o njem v obširnem romanu Krasnova »Ot dvuglavogo orla do krasnogo znamenja«, »opravit« v Harlkov, »opravit« na 6-ulu knju (v Harlkovu), »opravit« na miting (med mornarji »utopiti častulke«, v konvet i na počtu (v Jekaterinoslavlu), »umeret« ot ugryzenij »ovesti (biti ustreljen), Vera Mihajlovna (po prvih glasovih v »vysšaja mera nakazanzija« — najvišja mera smrtne kazni, t. i. utreljenje), smertnik (obsojeni na smrtno kazen) itd.

V boljševiškem socialnem življenju sta značilen razvoj doživela pomena besed tovarišč in baryšnja (gospodična t. z. v. boljših krogov s stališča služinčadi). Prvo je začelo označevati predvsem strankinega pripadnika; tako »a« je postalo sinonimno s komunist. Dalje je prišla beseda v navado kot oficialen nagovor v zmislu gospodni, ozir. gospož. n. pr. tovarišč komissar, tovarišč politikom (t. i. političeslji komissar). Zato je umevno, da ljudje iz preprostega ljudstva zamenjujejo tovarišč s činovnik in nagovarjajo sovrške uradnike z gospodin tovarišč. Beseda se veže tudi z ženskimi naslovi, pa se n. pr. v jedilnicah in v kavarnah kliče natakario »tovarišč baryšnja«, seveda tudi le »baryšnja«, kar odgovarja našemu »gospodična« in kar kaže na popolnoma izpremenjen prvotni pomen. V boljševiškom sovržnem taboru pa je beseda tovarišč zadobila nasprotno naravo pomensko pobarvanost psovke, kakor imajo tudi narobe značaj in pomen psovke prvotno tako nedolžne be-

sedne tvorbe kakor zorojopogonnik (imajo zlate epolete, t. i. oficir) ali černosotennik (pripadnik črne sotnije, potem reakcionar najhujše in najbolj idiotke vrste). Zadnje je rabila tudi za liberalna inteligenca pred vojno. Brezupni gospodarski in finančni položaj revolucije dobe lepo ilustrirajo številni izrazi za bankovce (mesto krebitja) bilety tudi skrajšano krebity). Poleg »carskih« denarjev nahajamo dumke (s sliko nekdanje državne dume), kerentje (po diktatorju Kerenskim) s specialnim nazivi »vjadcatke«, »lipovkie in »sokrovkie, leninke (po Leninu) za vsj sovetske denarja, denuznake (t. i. skrajšano iz deniznyje znaki) za nove rublje tipe 1922, platakovske denarje (podpisane od kijevskega finančnega komisarja Platakova iz l. 1919.), lentocke (dobrovoljske armade s trakovje georgievškega reda, reda sv. Jurja), Krylatke (armade generala Judenta s sliko orla), vrangeļevke in kolokolčičke (generalja Vrangeļa s sliko »carj-kolokola«, velikega zvonca v moskovskem kremlju), fazanke ali galke (admirala Kokačkova na Daljnem vzhodu), verhoturovke (po imenu umetnika, ki jili je risal) za boljševiške bankovce v Čhi iz l. 1919. itd. Sovetske bankovce z napisom »Proletarij vsih stran sojedinjajtes« na različnih jezikih, med njimi tudi na kitajskem, imenujemo internacionalke, vavilonke (t. i. bablonke), kitajke in celo »hodja«, kakor narod vobu Kitajca.

»Vodka« (žganje) se kljub oficialnim prepovedim ni dala iztrebiti, pa je najti celo vrsto izrazov za njo, odkrivajočih med drugim zlasti slabe strani njevega postanka: samogon, samogonka, kunyška, kunyška, stenočiz, hanžja, (hlynavka), denaturat, poltura i dr. (Konec v prihodnji nedeljski številki.)

Jutranje novice, št. 233

Ljubljana, 4. nov. 1923